

Таласбаева А.Ж.

И. Арабаев атындагы КМУнун алдындагы теология
колледжинин ага окутуучусу

Таласбаева А.Ж.

старший преподаватель теологического колледжа,
при КГУ им. И.Арабаева

Talasbaeva A.G.

senior teacher of the theological college at Kyrgyz State University after I. Arabaev

МЕКТЕПТЕ ТААЛИМ-ТАРБИЯ БЕРҮҮНҮ ӨНҮКТҮРҮҮНҮН СТРАТЕГИЯСЫ СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ВОСПИТАНИЯ В ШКОЛЕ CULTURE DEVELOPMENT STRATEGY TAUGHT IN SCHOOL

Аннотация: жалпы билим берүүчү мектептин стратегиясы – бул мектепти өнүктүрүүнүн узак мөөнөттүү план-программасы, милдеттери, приоритеттүү багыттары жана аны турмушка ашыруунун каражаттары, жолдору. Биздин максат менеджерлерге өнүктүрүүнүн стратегиялык багыттарынын илимий теориялары, практикасы жана эл аралык тажырыйбалар боюнча фундаменталдуу билим берүү, өз алдынча ой-жүгүртүүсүн, чыгармачылык ишмердиктерин калыптандырып даярдоо.

Аннотация: стратегия общеобразовательной школы – это генеральная программа развития учреждения, определяющая приоритеты стратегических задач, методы привлечения и распределения ресурсов и последовательность шагов по достижению успехов в учебно-воспитательной работе. Наша цель дать фундаментальное образование менеджерам образовательных учреждений по основным направлениям стратегического развития школы и подготовить, формировать к самостоятельному мышлению, творческой деятельности.

Abstract: A Strategy for secondary school - a general program of development agencies, defining priorities of the strategic objectives, methods of recruitment and the allocation of resources and the steps to achieve success in educational work. Our goal is to give a fundamental education

managers of educational institutions on the basic directions of strategic development of the school and prepare to form independent thinking, creative activity.

Түйүндүү түшүнүктөр: өнүгүү стратегиясы, мектеп стратегиясы, синергетика, бүтүндүк, кызматташтык стратегиясы, синергетикалык процесс, өз ара кызыкчылыктар

Ключевые слова: стратегия развития, стратегия школы, синергетика, стратегия сотрудничества, синергетический процесс, взаимные интересы

Keywords: development strategy, school strategy, synergetics, strategy cooperation, synergetics process mutual interests

Алгач өнүгүүнүн стратегиялык планы жөнүндө илимий булактарга таянып жалпылап айтсак: мекеменин узак мөөнөттүү план-программасы, милдеттери, приоритеттүү багыттары жана аны турмушка ашыруунун каражаттары, жолдору (механизмдери) камтылган документ. Эми биз мектепте өнүгүүнүн приоритеттүү багыттарына токтолсок. Мектептин өнүгүү стратегиясындагы приоритеттүү багыттар да мамлекеттин өнүгүү стратегиясынан келип чыгат. Себеби, өзүбүз ошол коомдо жашап жатабыз. Андыктан мамлекетти өнүктүрүү биздин да милдет. Ал эми биздин окуучулардын келечектеги милдети мамлекеттин өнүгүү боюнча стратегиялык планын аныктоо, саясий, социалдык-экономикалык базасын түптөө жана өнүктүрүү. А биздин милдет жаштарды мамлекетти өнүктүрүүнүн стратегиялык багыттарынын илимий теориялары, практикасы жана эл аралык тажырыйбалары боюнча фундаменталдуу билим берүү, өз алдынча ой-жүгүртүүсүн, чыгармачылык ишмердиктерин калыптандырып даярдоо.

Мамлекеттин өнүгүү стратегиялык багыттары

Албетте, мындан Кыргыз Республикасынын өнүгүү стратегиясынын приоритеттүү багыттары кайсылар деген суроолор туулушу айкын. Жалпылап айтканда, алар төмөнкүлөр:

- Гуманисттик коомду калыптандыруу;
- Демократиялык процессти тереңдетүү;
- Рыноктук-экономикалык мамиленин өнүгүшүнө мүмкүнчүлүк түзүү;
- Укуктук базаны камсыздоо;

Бул Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн туруктуу Улуттук стратегиясында (2013-2017жж): көп тилдүү, күчтүү жана көз карандысыз өлкө катары өнүккөн мамлекеттердин катарына кошулуу, адамдарыбыздын жашоосу үчүн комфорттук жагдайды түзүү, алардын укуктарын, эркиндиктерин, коопсуздугун, мыйзамдуулукту сактоо, жогорку деңгээлде билим берүү, коомдо туруктуулук, өлкөнүн эл аралык деңгээлде аброюн сактоо, туруктуу экономикалык өнүгүүгө жетишүү жана инвесторлорду тартуу үчүн жагымдуу жагдай түзүү, - деп айтылат.

Синергетика жана бүтүндүк

Өлкөбүз үчүн өнүгүүнүн приоритеттүү болгон бул стратегиялык багыттарын турмушка ашыруу үчүн коомдо, мектепте жогорку түшүнүктөрдү жана көз караштарды калыптандыруу маанилүү. Ушул төрт багыттардын комплекстүү (бүтүндүгү) чечилишине коомдук аң-сезимде жана таалим-тарбия процессинде ишмердүүлүктү жана иш билгиликти (компетенттүүлүк) өнүктүрүү менен узак мөөнөткө пландаштыруу мезгил талабы болуп жатат. Биз мектепте билим берүүнү ал приоритеттерге негиздеп таалим-тарбия берүүнүн жолдорун карап көрсөк. Ушул приоритеттүү багыттардын кайсы бирине артыкчылык бербестен, же өнүктүрүүнүн ырааттуулук алгоритмин сактоого аракет жасабастан, ал процесстин жүрүшүндө психологиялык эффективдүү технологияларды тандоо жана өнүгүү процессинде бүтүндүктү комплекстүү түшүнүүнү уюштуруу жана аны пайдалануу максатка ылайык. Башкача айтканда алардын максаттарын аткаруунун конкреттүү механизмдерин табуу аны турмушка ашыруу маанилүү. Алар бардык учурда бирминдикте жана бүтүн бир өнүгүүнүн өзөгүн түзүп тураарын эстен чыгарбашыбыз керек. Таалим-тарбиялоо процесси бир бүтүндүктү түзгөндөй эле ал өнүгүүнүн стратегиялык приоритеттери да бир бүтүндүктү түзүшөт. Коомдо же таалим-тарбия процессинде психологиялык жагымдуу жагдайды түзүп,

өз алдынча чыгармачылык жана ишмердүүлүккө мүмкүнчүлүк ачып, синергетикалык мамилени ишке ашырсак, ал мамиле таалим-тарбия процессинде өнүгүүнү шарттайт.

Гарвард университетинин профессору, биология жана математика илимдеринин доктору Мартин Новак “Синергетика жана эволюционизм” аттуу эмгегинде: синергетиканы эволюциянын эрежелеринен алыстатууга болбойт, анткени ал коомду өнүктүрүүнүн башкы уюштуруучу күчтөрүнүн бири. Эволюция — бул жашоо үчүн болгон айыгышкан күрөш жана эволюциянын кыймылдаткыч күчү **кызматташуу**, - деп баса белгилейт.

Бирок, мамлекеттин башкаруу тармактарында, мектепте таалим-тарбия процессин натыйжалуу уюштуруу үчүн жамаатын ичинде туура психологиялык жагдай түзүү маанилүү. Ал өнүгүүгө болгон синергетикалык мамиленин эффективдүүлүгүн ылдамдатат же өнүгүүгө ийкемдүү кырдаал түзөт.

Мисалы: педагогикалык жамааттын жетекчиси иштин натыйжалуулугун жогорулатуу максатын көздөп, бирок учурга маани бербей, жагдайды эске албай “кызыл камчы” (авторитаризм) мамиле менен бийликти көрсөткүсү келсе, ал жерде чыгармачылык өнүгүү эле эмес, жамааттын ишке болгон мамилеси төмөндөп, жамаат бөлүнүп жарылууга, психологиялык климаттын бузулушуна алып барат. Ал жетекчи таалим – табиялоо иши боюнча татыктуу менеджер эмес. Андай мамиле менен өзү да абройдон айрылат. Андыктан таалим-тарбия процессине синергетикалык мамиле, психологиялык климат менен айкалышкандыктан өнүгүү процессинин жүрүшүнө жана жамааттын чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн натыйжасына менеджердин түз тийешеси бар. Анын башкаруу ишмердигине, стилине, кызматташуусуна байланыштуу. Андыктан жогорку приоритеттүү максаттарды аткаруу үчүн, моралдык психологиялык климатты чыгармачылык күүгө келтирүү менеджердин алгачкы милдеттеринин бири.

Синергетика – бул физикалык, химиялык, биологиялык, экологиялык жана социалдык кубулуш, процесстердин өз алдынча ишке ашышы боюнча принципиалдуу жалпы законченемдерди үйрөнүүчү татаал тең салмаксыз системалардын теориясы. Бул аныктаманы Германия Федеративдик Республикасынын Штутгарт университетинин профессору Г. Хакендин “Синергетика – бир канча илимдердин (физика, химия, биология, социология ж.б) тутумунда”, аттуу монографиясында айткан. Мындай пикирден соң таалим-тарбиялоодогу педагогикалык процесстин жүрүшү да синергетикалык процесстин так өзү экенине ынанууга болот. Мектепте таалим-тарбия процессин өнүктүрүүдө да ошол төрт приоритеттүү татаал системалар (синергетикалык) өз ара мамилелешүү менен бири-бирин күчөтүшөт, тездетишет, натыйжада өз алдынча башкаруу процесси ишке ашат. Биз болгону бул татаал бирок эффективдүү болгон системаны пайдаланып өнүгүүнүн стратегиялык планын турмушка ашыруу үчүн алганыбыз оң. Башкача айтканда бул процесс мектепте приоритеттүү стратегиялык планды турмушка ашыруучу негизги механизм боло алат.

Бул татаал синергетикалык процесстин теги же теориялык негизи жалпысынан физикадагы резонанс кубулушуна жакын жана окшош. Мисалы: физикадагы механикалык же электромагниттик термелүү процессинде да ички системанын термелүү жыштыгы менен сырттан таасир эткен күчтүн термелүү жыштыгы дал келген учурда термелүүнүн амплитудасы жогорулап резонанс кубулушу пайда болот. Ошондой эле мамлекетти, мектепти башкаруу процессинде да резонанстык кубулуштарды байкоого мүмкүн. Ал эми жогорудагы төрт социалдык татаал системага да ушу технологияны ийкемдүү пайдалана алсак өнүгүүгө жол ачылат. Анткени алардын тегинде өз ара **мамиле-кызматташуу** жатат. Биз ошол татаал синергетикалык системаны башкаруунун ийкемдүү жолун таба билип, таалим-тарбия процессине пайдаланышыбыз керек. Ал системаны жөнгө салуучу жана уюштуруучу, кыймылга келтирүүчү мектеп жетекчиси баш болгон педагогикалык жамаат, окуучулар, ата-энелердин жана коомчулуктун союзун түзүү менен синергетикалык процессти кыймылга келтирүүбүз зарыл. Ал кыймылдаткыч күчтүн менеджери мектеп жетекчиси анын каалоосу, стратегиялык программасы жана интеллектуалдык деңгээли.

Албетте, резонанс кубулушундагы, педагогикалык процесстеги синергетикалык мамилени туура эмес пайдаланганда кыйроого, ал эми максаттуу пайдаланганда өнүгүүгө

алып келээри да белгилүү. Коомдо, таалим-тарбиялоо процессинин натыйжалуулугун жогорулатууда да андай процесстер жолукпай койбойт. Андыктан ал таалим-тарбия процессиндеги өйдө-төмөн кырдаалдарды эске алганыбыз кажет. Алар: тарых, экономика, коом таануу сабактарында окулчу социалдык көрүнүштөрдөгү (революциялар, экономикалык кризистер, реформалар, экономикалык өнүгүү процессиндеги секириктер ж.б) окуя, фактыларды да синергетиканын көзү менен караганыбыз туура болот. Мектепте таалим-тарбия процессин башкарууда кандай мамилелерди, ыкмаларды пайдаланбайлы ушул төрт негизги багыттардын бүтүндүгүнө маани берип өнүгүүнүн таянычы катары колдонуубуз керек.

Эми мамлекеттин жогорку төрт өнүгүүнүн приоритеттүү багыттарынын ички маңызы бизге белгилүү болгондуктан аларга токтолбой эле коёлу.

Мектеп стратегиясы

Азыркы мектепке түз тийешелүү болгон өнүгүүнүн приоритеттүү стратегиялык негизги багыттарына токтолсок, алар:

- билим берүүнүн жаңы стандартына өтүү;
- шыктуу балдарды колдоонун системасын өнүктүрүү;
- мугалимдер жамаатынын түшүнүк, көз караштарын жаңы багытка буруу менен

кесиптик билимин жогорулатуу;

- мектептин инфраструктурасын жаңылоо;
- окуучулардын ден-соолугун чыңдоо жана сактоо;
- мектептин өз алдынчалуулугун кеңейтүү;

Бул багыттарды да классификациялап бөлүүгө болбойт. Анткени, мектептин приоритеттүү стратегиялык багыттары да бирминдикте, бүтүн бир программаны, максатты көздөшөт. Алардын ишмердүүлүк аракетиндеги менеджментти эффективдүү турмушка ашыруу үчүн жогорку процесстердегидей эле аларга комплекстүү мамилени талап кылат.

Мектеп инсандык сапаттар менен бирге маанилүү стратегиялык төмөнкү милдеттерди калыптандырууну алдыга коюшу керек:

- ар бир окуучунун жөндөмдүүлүгүн ачуу;
- демилгелүүлүк;
- Ата-мекендин патриотун тарбиялоо;
- конкуренция заманында инсанды реалдуу турмушка даярдоо жана тарбиялоо;
- чыгармачылык менен ой-жүгүртүүгө үйрөтүү;
- өз алдынча алдына максат коюу, ага жетүүнүн жолун таба билүү жана ишеничке

ээ кылуу;

- кыйынчылыктарда стандарттуу эмес жолду табуу жана чечим чыгара билүү;
- ар кандай турмуштук кырдаалдарга билгичтик менен мамиле кылуу;

Мектепте кызматташтыктын стратегиясы

Мектепте стратегиялык өнүгүүнү ишке ашыруунун негизги механизми алардын өз ара мамилесин жана кызматташуусун туура жөнгө салуу. Мисалга, алардын ичинен билим берүүнүн жаңы стандартына өтүүнү карасак: ал таланттуу балдарды колдоонун системасын өнүктүрүүгө, мугалимдер жамаатынын түшүнүк, көз караштарын жаңы багытка буруу менен кесиптик билимин жогорулатууга, мектептин инфраструктурасын өзгөртүү- жаңылоого, окуучулардын ден-соолугун чыңдоо жана сактоого, мектептин өз алдынчалуулугун кеңейтүүгө шарттарды түзүп берет. Бул мисал бир эле мектептеги өнүгүүнүн синергетикалык компоненти. А калган компоненттер да ошондой “Көп түкүрсө көл болот” деген макалдай. Алардын ар бири өнүктүрүүчү күчтөргө ээ. Бул кызматташуу процессинин жүрүшүндөгү өзгөчөлүк алардын ортосундагы **өз ара кызыкчылыктар**. Муну рыноктук мамиленин педагогикалык процесстеги көрүнүшү катары карасак болот. Рыноктук мамиле менен педагогикалык кызматташтыктын окшоштугу эки тарапта тең эле **кызыкчылыктар** үчүн кызматташуу. Кызматташуунун бу формасын педагогикалык чөйрөдөгү

синергетикалык процесс же мектеп ишин уюштуруунун **эффективдүү технологиясы**, деп атасак да жарашат. Жалаң гана педагогикалык процесстерде эмес, бардык социалдык

чөйрөдөгү уюштуруу иштерине колдонсок ашык болбос. Кызматташуу - ар кандай уюштуруу жана башкаруунун эффективдүү механизми боло алат. Өз ара кызыкчылыктар он натыйжага алып келээрин турмуш-мезгил өзү далилдеп жатпайбы... Ал эми өз ара кызыкчылыктардын негизиндеги мамиле жана кызматташтыксыз эле социалдык, саясий, эконмикалык өнүгүүлөр болот, - деген түшүнүк абсурд...

Колдонулган адабияттар:

1. Кальней В.А., Шишов С. Е. Технология мониторинга качества обучения в системе "учитель-ученик". Методическое пособие для учителя. М.: Педагогическое общество России, 1999.
2. Межериков В.А., Ермоленко М.Н. Введение в педагогическую профессию: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 288 с.
3. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений/ В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 3-е изд. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
4. Скок Г.Б. Как проанализировать собственную педагогическую деятельность: Учеб. пособие для преподавателей/Отв. ред. Ю.А. Кудрявцев. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 102 с.
5. Снигирева Е.М. Мониторинг учебно-воспитательного процесса// Управление современной школой. Завуч. – 2009. – №1. – с. 26-29
6. Шишов С.Е., Кальней В.А. Школа: мониторинг качества образования. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 320 с.
7. Яковлева В.Ю. Критерии успешности работы администрации школы// Управление современной школой. Завуч. – 2009. – №1.